

Sygn. akt VU 6481/14

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 lutego 2015 r.

Sąd Okręgowy w Piotrkowie Trybunalskim, Wydział V Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w składzie:

Przewodniczący SSR del. Urszula Sipińska-Sęk

Protokolant st. sekr. sądowy Zofia Aleksandrowicz

po rozpoznaniu w dniu 18 lutego 2015 roku w Piotrkowie Trybunalskim

sprawy z wniosku A. J.

z udziałem zainteresowanych A. J.

i K. J. (1)

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w T.

o zwrot nienależnie pobranych świadczeń

na skutek odwołania A. J.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w T.

z dnia 10 października 2014 r. sygn. (...)

1. zmienia zaskarżoną decyzję i ustala, że A. J. nie jest zobowiązany do zapłaty odsetek za okres od dnia 11 lutego 2012 roku do dnia 10 października 2014 roku w kwocie 943,60 (dziewięćset czterdzieści trzy złote sześćdziesiąt groszy),

2. oddala odwołanie w pozostałym zakresie.

Sygn. akt VU 6481/14

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 10 października 2014 roku Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w T. zobowiązał A. J. do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od 1 lutego 2012 roku do (...) 2012 roku w kwocie 4.030,38 złotych i odsetek za opóźnienie okres od 11 lutego 2012 roku do 10 października 2014 roku tj. liczonych do dnia wydania decyzji w kwocie 943,60 złotych.

Od powyższej decyzji A. J. wniósł w dniu 7 listopada 2014r. odwołanie, w którym podniósł, że w okresie za jaki organ rentowy żąda zwrotu świadczenia on chorował na zaćmę, a jego córka zmieniała szkoły i on nie posiada wiedzy kiedy skończyła naukę. Ponadto wyprowadziła się z domu i on nic więcej nie wie w sprawie.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w T. w odpowiedzi na odwołanie wniósł o jego oddalenie. Organ rentowy podniósł, że to na osobie pobierającej rentę rodzinną ciąży obowiązek powiadomienia organu rentowego o zaprzestaniu uczęszczania do szkoły czy uczelni. Pomimo pouczenia znajdującego się na odwrocie decyzji z dnia 8

kwietnia 2011 roku przyznającej na rzecz wnioskodawcy prawo do renty rodzinnej dla dwójki dzieci A. i K. J. (1) - wnioskodawca tego obowiązku nie dopełnił.

Postanowieniem z dnia 2 grudnia 2014 roku Sąd Okręgowy w Piotrkowie Tryb. wezwał do udziału w sprawie w charakterze zainteresowanych K. J. (1) i A. J..

Sąd Okręgowy ustalił następujący stan faktyczny:

K. J. (1) urodziła się w dniu (...). Jej matka J. J. zmarła w dniu 24 lutego 2011 roku.

(dowód: akt urodzenia K. J. (1) – k. 13 akt rentowych, akt zgonu – k. 15 akt rentowych)

Decyzją z dnia 8 kwietnia 2011 roku Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w T. przyznał od dnia śmierci J. J. tj. od dnia 24 lutego 2011 roku prawo do łącznej renty rodzinnej wszystkim uprawnionym tj. dzieciom K. J. (1) do dnia (...)2011 roku oraz A. J. do dnia (...) 2013 roku. Renta rodzinna podlegała podziałowi na 2 części. Uprawnionym do pobierania renty rodzinnej był ojciec K. i A. - A. J..

W decyzji o przyznaniu renty rodzinnej zawarto pouczenie, iż renta rodzinna przysługuje dziecku zmarłego do osiągnięcia 16 roku życia, a po przekroczeniu tego wieku do ukończenia nauki w szkole/uczelni nie dłużej jednak niż do ukończenia 25 lat. Poinformowano także o obowiązku zawiadomienia ZUS przez pobierającego rentę rodzinną o zaprzestaniu uczęszczania do szkoły/uczelni oraz o przedstawieniu zaświadczenia o kontynuowaniu nauki i dacie programowego jej ukończenia.

(dowód: decyzja - k. 59 akt rentowych)

Decyzją z dnia 28 września 2011 roku – w związku z przedstawieniem zaświadczenia o podjęciu dalszej nauki przez K. J. (1) od dnia 1 września 2011 roku

w I klasie Liceum (...) w Z., Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w T. dokonał podziału renty rodzinnej po zmarłej J. J. na dwie osoby: **K. do dnia (...) 2012 roku** i A. do dnia (...) 2013 roku.

(dowód: decyzja z dnia 28 września 2011 roku k. 61 akt rentowych, zaświadczenie o kontynuowaniu nauki k. 60 akt rentowych)

W dniu 6 września 2011r. do organu rentowego wpłynęło zaświadczenie wystawione przez Dyrektora (...) informujące, że K. J. (1) jest uczniem I klasy Liceum (...) w Z. w roku szkolnym 2011/2012, a programowe zakończenie nauki jest przewidziane na 2014r.

(dowód: zaświadczenie z dnia 2 września 2011r. – k. 60 akt rentowych)

W dniu 8 września 2011r. K. J. (1) zrezygnowała z nauki w I Liceum (...) w Z. i podjęła naukę w Zespole Szkół (...) w Ł. w zawodzie sprzedawca. Uczniem tej szkoły była do 12 stycznia 2012 roku. W tym bowiem dniu została skreślona z listy uczniów decyzją Rady Pedagogicznej. W okresie od 1 lutego 2012r. do (...) 2012r. K. J. (1) nie uczęszczała do żadnej szkoły.

(dowód: pismo z dnia 21.01.2014 r. k. 84 akt rentowych, informacja uzupełniająca k. 85 akt rentowych, pismo K. J. (2) k. 88 akt rentowych, notatka urzędowa z dnia 9 maja 2014 roku k. 92 akt rentowych, zaświadczenie z dnia 11 marca 2014 roku k. 91 akt rentowych, oświadczenie zainteresowanej K. J. (1) złożone na rozprawie w dniu 18 lutego 2015 roku, oświadczenie zainteresowanej A. J. złożone na rozprawie w dniu 18 lutego 2015 roku)

K. J. (1) poinformowała swojego ojca A. J. o zaprzestaniu nauki.

(dowód: oświadczenie zainteresowanej K. J. (1) złożone na rozprawie w dniu 18 lutego 2015 roku, oświadczenie zainteresowanej A. J. złożone na rozprawie w dniu 18 lutego 2015 roku)

A. J. nie zawiadomił organu rentowego o zaprzestaniu nauki przez K. J. (1).

(okoliczność bezsporna)

W dniu 7 stycznia 2014 roku K. J. (1) złożyła wniosek o przyznanie jej prawa do renty rodzinnej z uwagi na podjęcie nauki w roku szkolnym 2013/2014 roku na I semestrze Liceum (...) dla Dorosłych Centrum (...) "S."

(dowód: wniosek k. 78 akt rentowych, zaświadczenie z dnia 17 października 2013 roku k. 79 akt rentowych)

Decyzja z dnia 16 stycznia 2014 roku Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w T. przeliczył od 1 stycznia 2014 roku tj. od miesiąca w którym zgłoszono wniosek, rentę rodzinną dla K. J. (1) do (...) 2014 roku. Renta rodzinna podlegała podziałowi na 2 części .

(dowód: decyzja z dnia 16 stycznia 2014 roku k. 81-82 akt rentowych)

Sąd Okręgowy zważył co następuje:

Odwołanie zasługuje na uwzględnienie jedynie w części dotyczącej żądania zapłaty odsetek, a w pozostałym zakresie nie ma uzasadnionych podstaw prawnych.

Wydając zaskarżoną decyzję dotyczącą zwrotu nienależnie pobranego świadczenia za okres od dnia 1 lutego 2012 roku do dnia (...) 2012 roku organ rentowy powołał się na przepis art. 138 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2013r. poz. 1440).

Stosownie do treści art. 138 ustęp 2 pkt 1 ustawy świadczeniem nienależnie pobranym jest świadczenie wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania.

Żądanie zwrotu nienależnego świadczenia z ubezpieczenia społecznego uzasadnione jest tylko wobec osoby, która otrzymała świadczenie bez podstawy prawnej, i tylko wówczas, gdy miała świadomość, że wypłacone świadczenie jej się nie należy (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 maja 2001 r., II UKN 338/00, OSNP 2003 nr 3, poz. 71). W treści obowiązujących przepisów wyraźnie został wyeksponowany czynnik świadomości pobrania świadczenia nienależnego, przy czym o jej istnieniu przesądza dokonanie pouczenia o okolicznościach ustania prawa do świadczeń albo wstrzymania ich wypłaty. Pouczenie powinno wyraźnie, konkretnie i wyczerpująco wskazywać okoliczności mające wpływ na pobieranie świadczeń oraz jasno wskazywać okoliczności powodujące pobranie nienależnego świadczenia w sposób zrozumiały dla osoby, do której jest skierowane. Pouczenie nie może być abstrakcyjne, niekonkretne, a w szczególności nie może odnosić się do wszystkich hipotetycznych okoliczności powodujących ustanie prawa do świadczeń (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 4 września 2007 r., I UK 90/07, OSNP 2008 nr 19-20, poz. 301, z dnia 17 listopada 1995 r., II URN 46/95, OSNAPiUS 1996 nr 12, poz. 174, z dnia 17 lutego 2005 r., II UK 440/03, OSNP 2005 nr 18, poz. 291, z dnia 9 lutego 2005 r., III UK 181/04, OSNP 2005 nr 17, poz. 275).

W przedmiotowej sprawie bezspornym jest, iż wnioskodawca A. J. pobrał za okres od 1 lutego 2012 roku do (...) 2012 roku rentę rodzinną przyznaną na rzecz jego małoletniej córki – K. J. (1). Wypłata renty rodzinnej była uzależniona od kontynuowania przez K. J. (1) nauki, o czym wnioskodawca był pouczony przez organ rentowy w decyzji z dnia 8 kwietnia 2011 roku o przyznaniu renty rodzinnej. Wnioskodawca tej okoliczności nie kwestionował. Miał zatem świadomość, że prawo do renty rodzinnej przysługuje tylko w przypadku kontynuowania przez córki nauki w szkole, nie dłużej niż do 25 roku życia i że to na nim jako przedstawicielu ustawowym spoczywa obowiązek zawiadomienia organu rentowego o zaprzestaniu lub przerwaniu nauki. K. J. (1) i A. J. oświadczyły na rozprawie w dniu 18 lutego 2015 roku, że wnioskodawca A. J. został poinformowany o zaprzestaniu nauki przez K. J. (1). Skarżący w odwołaniu przyznał, że wiedział, iż jego córka zmieniała szkoły. Trudno zatem mu dać wiarę, iż nie wiedział o przerwaniu przez K. nauki, zwłaszcza w świetle przeciwnych oświadczeń córek. Nawet jeśli tak było, to ten fakt nie zwalnia go z obowiązku zwrotu pobranej renty rodzinnej. Skarżący pobierał rentę rodzinną w imieniu małoletniej jako jej

przedstawiciel ustawowy. Pobierając rentę był zobowiązany do czuwania nad tym, aby małoletnia wywiązywała się z obowiązku szkolnego i ten obowiązek zaniedbał. Skoro zatem K. J. (1) w okresie od 1 lutego 2012r. do (...) 2012r. nie kontynuowała nauki, a wnioskodawca nie zawiadomił o tym organu rentowego pomimo spoczywającego na nim w tym zakresie obowiązku, o czym był pouczony w decyzji przyznającej rentę, należy uznać, że pobrana przez niego w spornym okresie renta rodzinna była świadczeniem nienależnym.

Pobranie nienależnego świadczenia z ubezpieczeń społecznych rodzi obowiązek nie tylko zwrotu samego świadczenia, ale także odsetek od tego świadczenia, w wysokości i na zasadach określonych przepisami prawa cywilnego (art. 84 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (t.j. Dz.U. z 2013 r. poz. 1442 ze zm.)). Tylko osoba, która zawiadomiła organ rentowy o zajściu okoliczności powodujących ustanie prawa do świadczenia albo wstrzymanie jego wypłaty, a mimo to świadczenia były jej nadal wypłacane, nie ma obowiązku zapłaty odsetek od nienależnie pobranych świadczeń (art. 84 ustęp 11 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych). Skarżącego nie dotyczy norma art. 84 ustęp 11 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Nie oznacza to jednak – jak to ustalił organ rentowy w zaskarżonej decyzji – że odsetki od nienależnie pobranych świadczeń rentowych należą się już od dnia ich wypłaty. Organ rentowy utrzymuje, że skoro skarżący był od początku świadomy tego, że renta rodzinna została uzyskana na skutek wprowadzenia w błąd organu rentowego na skutek nie zawiadomienia o przerwaniu nauki, a zatem wyrządził szkodę czynem niedozwolonym, to powinien być zobowiązany do zwrotu świadczeń już w terminach ich wypłaty.

Sąd w niniejszej sprawie podziela ugruntowane stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone m.in. w wyroku z dnia 3 lutego 2010r., I UK 210/09, iż podmiotowy aspekt uznania świadczenia za nienależne – świadomość pobierania świadczenia, które zostało uzyskane w sposób niezgodny z prawem – nie przesądza o tym, kiedy świadczenie jako nienależne w sensie prawnym, objęte jest obowiązkiem jego zwrotu. Owa świadomość jest jedną z przesłanek uznania świadczenia za nienależne lecz jej istnienie nie sprawia, że świadczenie z ubezpieczenia społecznego jako nienależne podlega zwrotowi w dacie wypłaty. Można jedynie powiedzieć, że świadczenie uzyskane w takich okolicznościach nigdy nie należało się, a zatem w tym sensie „było nienależne” i „uważa się” je za nienależne zgodnie z art. 138 ust. 2 ustawy emerytalnej. Takie stwierdzenie nie wyczerpuje jednak rozważanego problemu. Trzeba bowiem przypomnieć, że świadczenia z ubezpieczeń społecznych są przyznawane w drodze decyzji administracyjnych i na podstawie decyzji administracyjnych są wypłacane. Nie można zatem utrzymywać, że świadczenia wypłacone na podstawie pozostającej w obrocie prawnym decyzji administracyjnej jako nienależne podlegały zwrotowi w dacie wypłaty, choćby przesłanki przyznania świadczenia w rzeczywistości nie istniały lub odpadły. Pogląd ten umacnia treść art. 84 ust. 4 i ust. 7 ustawy systemowej, w których użyte zostały sformułowania „kwoty nienależnie pobranych świadczeń ustalone prawomocną decyzją” (ust. 4) oraz „uprawomocnienie się decyzji ustalającej te należności” (ust. 7).

Świadczenia w myśl art. 84 ustawy systemowej i art. 138 ustawy o emeryturach i rentach uważane za nienależne podlegają zatem zwrotowi dopiero wtedy, gdy organ rentowy wyda stosowną decyzję administracyjną. W tej decyzji organ określa kwotę świadczeń nienależnych. Od kwoty wymienionej w decyzji należą się w myśl art. 84 ustęp 1 ustawy systemowej odsetki „w wysokości i na zasadach określonych przepisami prawa cywilnego”. Zasady prawa cywilnego”, których dotyczy odesłanie, odnoszą się jedynie do odsetek. Zasadą określoną w prawie cywilnym, odnoszącą się do odsetek jest możliwość ich żądania w razie opóźnienia się dłużnika ze spełnieniem świadczenia (art. 481 § 1 KC). Odesłanie do prawa cywilnego z art. 84 ust 1 ustawy systemowej nie dotyczy natomiast terminu wymagalności świadczeń podlegających zwrotowi, a w konsekwencji terminu, od którego można żądać odsetek. Są to zasady dotyczące odsetek tylko pośrednio. Nie jest to materia „zasad prawa cywilnego” lecz prawa ubezpieczeń społecznych. Określenia od kiedy należą się odsetki od świadczeń z ubezpieczenia społecznego, także od świadczeń podlegających zwrotowi, należy poszukiwać w prawie ubezpieczeń społecznych a nie w prawie cywilnym.

Analogiczne poglądy zostały wyrażone w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 18 grudnia 2008 r. (I UK 154/08, M.P. Pr. 2009 nr 4, poz. 208), w którym Sąd Najwyższy uznał, że nie ma żadnych podstaw do stosowania przepisów prawa cywilnego (o bezpodstawnym wzbogaceniu lub czynie niedozwolonym) do oceny wymagalności nienależnie

pobranego świadczenia. Poglądy te zostały w pełni zaakceptowane także przez Sąd Apelacyjny w Łodzi (por. wyrok z dnia 29 stycznia 2014r. w sprawie III AUa 784/13).

Reasumując nienależnie pobrane świadczenie z ubezpieczenia społecznego staje się wymagalne, nie z chwilą jego spełnienia (wyłaty), ale dopiero z momentem zażądania jego zwrotu. „Żądanie zwrotu” nienależnie pobranego świadczenia następuje przez doręczenie decyzji obligującej do zwrotu tego świadczenia. Od chwili wymagalności tj. uprawomocnienia się decyzji o zwrocie nienależnie pobranego świadczenia, organ rentowy może naliczać od niego odsetki ustawowe w myśl art. 481 § 1 k.c., gdyż od tej chwili dłużnik pozostaje w opóźnieniu ze spełnieniem świadczenia głównego. Brak zatem było podstaw do naliczenia przez organ rentowy odsetek od nienależnie pobranego przez skarżącego świadczenia przed stwierdzeniem obowiązku jego zwrotu i wezwaniem do zwrotu tj. od 11 lutego 2012 roku do 10 października 2014 roku w kwocie 943,60 złotych. .

Biorąc powyższe pod uwagę, Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych na podstawie art. 477¹⁴ § 2 k.p.c. w tym zakresie zmienił zaskarżoną decyzję, orzekając jak w punkcie 1 sentencji. Natomiast w pozostałym zakresie odwołanie oddalił na podstawie 477¹⁴ § 1 k.p.c. jako nieuzasadnione.